MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
ANTHONY ELLUL

Seduta tas-26 ta' Settembru, 2013

Citazzjoni Numru. 1118/2005

Lorenza Bonnici, Catherine Buttigieg u Maria Rosaria Galea

Vs

Maria Dolores Mifsud, Anna Cassar u Maria Dolores Mifsud bhala kuratrici ta' Joseph Cassar u Raymond Cassar u dan skond digriet numru 1305/1998.

Permezz ta' citazzjoni prezentata fit-22 ta' Novembru 2005 l-atturi ppremettew li l-kontendenti huma wlied Salvatore u Carmela Cassar, u li Joseph u Raymond ahwa Cassar huma nterdetti skond digriet tas-Sekond'Awla tal-Qorti Civili (1309/1998) u l-konvenuta

Mifsud hi kuratrici taghhom. Dawn l-ahwa huma rikoverati fl-isptar San Vincenz.

Qalu wkoll li fil-21 ta’ Ottubru 1992 il-genituri taghhom kienu ghamlu testment *unica charta* fl-atti tan-nutar Charles Vella Zarb u spjegaw id-disposizzjonijiet testamentarji. Salvatore Cassar miet fit-28 ta’ Gunju 1997. Sussegwentement fit-13 ta’ Ottubru 1997 Carmela Cassar ghamlet testment iehor.

L-atturi jsostnu li t-tieni testment li ghamlet ommhom sar meta t-testatrici ma kenitx tippossjedi l-fakultajiet mentali b’mod li ma setghetx tapprezza dak li qieghda taghmel u Carmela Cassar kienet mhedda u mgieghla taghmel dan it-testment minn bintha Maria Dolores Mifsud sabiex tiddisponi favur taghha kif ser jigi ppruvat.

Ghalhekk talbu lill-qorti sabiex:-

1. Tiddikjara li meta Carmela Cassar ghamlet it-testment fit-13 ta’ Ottubru 1997 fl-atti tan-nutar Dr Isabelle Gonzi, ma kenitx tipposjedi l-fakultajiet menatli taghha b’mod li ma setghetx tapprezza dak li qieghda taghmel u/jew kienet ghal kollox priva mill-volonta’ stante theddid prattikat mill-konvenuta Maria Dolores Mifsud.
2. Tiddikjara illi t-testment suddett huwa ghal kollox null u minghajr ebda effett fil-ligi.

Permezz ta’ twegiba guramentata prezentata fit-22 ta’ Frar 2006 (fol. 71) il-konvenuti wiegbu:

1. Nullita’ tac-citazzjoni ghaliex it-talbiet huma bazati fuq premessi mhux permissibbli bil-ligi a tenur tal-Artikolu 692 tal-Kodici Civili.
2. Meta Carmela Cassar ghamlet it-testment kienet tippossjedi l-fakoltajiet mentali rikjesti sabiex tkun tista’ tiddisponi ghal wara mewta permezz ta’ testment.
3. Carmela Cassar ma kinitx priva mill-volonta’ fil-mument li ghamlet it-testment.
4. It-testment maghmul fit-13 ta’ Ottubru 1997 hu validu ghall-finijiet u effetti kollha tal-ligi.

Il-qorti rat l-atti li jinkludu noti ta’ sottomissjonijiet li pprezentaw il-partijiet.

Konsiderazzjonijiet.

B’riferenza ghall-ewwel zewg eccezzjonijiet il-qorti tosserva li l-Artikolu 692 m’ghandu l-ebda rilevanza ghall-kaz in ezami. Dak il-provvediment mhux qieghed jipprovdi ghal kaz fejn jigi mpunjat il-validita ta’ testment. L-azzjoni ta’ l-atturi hi bazata fuq allegat inkapacita’ tat-testatrici li taghmel testment minhabba li jallegaw li ma kenitx mentalment kapaci li tapprezza dak li qeghda taghmel u/jew kienet ghal kollox priva mill-volonta’ minhabba theddid prattikat mill-konvenuta Maria Dolores Mifsud. Il-kapacita’ li persuna taghmel testment hi trattata fl-Artikolu 597 tal-Kodici Civili.

Il-kaz jitratta dwar it-testment li sar minn Carmela Cassar fit-13 ta’ Ottubru 1997 fl-atti tan-nutar Dr Isabelle Gonzi. Jirrizulta li:-

i) Mill-file mediku tat-testatrici, f’notament:-

(a) Tat-13 ta’ Frar 1996 jinghad li l-memorja taghha kienet marret lura, iktar minn Mejju 1995;
(b) Tas-16 ta’ April 1996 jinghad *“But memory deterioration”* u li ma kenitx qeghda taghraf lil zewgha u lill-uliedha, u f’xi okkazzjonijiet tkun dizorjentata;
(c) Fis-27 ta’ Mejju 1996 jinghad li ser issir indagni jekk Carmela Cassar hijiex tbati minn dementia;
ii) Carmela Cassar kienet mizzewwga lil Salvatore li miet fit-28 ta’ Gunju 1997;
iii) Fl-4 ta’ Settembru 1997 il-psikjatra Dr John Pisani hareg certifikat fejn ikkonferma li Carmela Cassar kienet taht il-kura tieghu u tbati minn depressjoni; *“I further certify that, at present, she is mentally fit to manage her affairs and exercise her civil rights”* (fol. 89);
iv) Fil-11 ta’ Ottubru 1998 iddahlet l-Isptar Monte Carmeli. Baqghet tghix sakemm mietet;
v) Fil-file mediku hemm applikazzjoni datata 11 ta’ Mejju 1998 sabiex Carmela Cassar tmur tghix

temporanjament f'dar tal-anzjani. Dwar l-istat mentali taghha jinghad li ***"Kultant imhawwad"***. L-applikazzjoni ffirmata minn Dr Mario Rizzo Naudi. Fil-parti *"Id-Dijanjozi u l-Istorja Medika"* tissemma biss id-depressjoni. F'dan id-dokument m'hemm l-ebda riferenza ghad-dementia.

vi) Mill-istess file mediku jirrizulta li bejn id-19 ta' Awissu 1998 sat-30 ta' Settembru 1998 marret tghix San Vincenz de Paule peress li bintha, il-konvenuta Maria Dolores Mifsud, dahlet l-isptar taghmel operazzjoni. Fin-notamenti jinghad li ilha tbati mid-dementia ghall-iktar minn tlett snin.

vii) Fit-3 ta' Novembru 1998 it-tabib Dr Mario Rizzo Naudi hareg certifikat fejn iddikjara li Carmela Cassar tbati minn *'senile dementia'* u *'severe depression'* (fol. 50);

viii) Il-psikjatra Dr Joseph Spiteri hareg certifikat mediku, datat 13 ta' Jannar 1999, fejn iccertifika li Carmela Cassar tbati minn dementia; *"At present she is recovered at Mount Carmel. Mrs Cassar is unable to exert her civil rights. She is of unsound mind. In my opinion she would benefit from being interdicted."* (fol. 304).

ix) Fit-13 ta' Ottubru 1999 Carmela Cassar giet interdetta wara rikors prezentat fil-5 ta' Jannar 1999 mill-konvenuta Mifsud;

x) Carmela Cassar mietet fl-24 ta' April 2004 ta' 78 sena (fol. 22).

Fil-kors tas-smiegh tal-provi nstemghu numru ta' tobba, fosthom:-

i. **Dr Mario Rizzo Naudi** – spjega li Carmela Cassar kienet *"kwieta, uncommunicative*" (fol. 235).

ii. **Dr Stephen Mangion** – ikkonferma li qatt ma kellu kuntatt ma' Carmela Cassar (fol. 242).

iii. **Dr Anthony Galea Debono** – Spjega li kien fi Frar 1996 li Carmela Cassar kienet giet ezaminata minhabba *"increasing memory disturbance"* u gharaf il-firma tieghu taht in-notament tat-13 ta' Frar 1996 (ara file mediku fl-atti). Jirrizulta li fit-22 ta' Janar 1996 dan it-tabib kien iffirma *"Ticket of Referral of a Patient to Hospital"* ghal Carmela Cassar (fol. 179). Fid-dokument jinghad: *"Referred for Dementia to Neurology Dept."*. Qal ukoll li l-indikazzjoni li kellu kienet li l-pazjenta tbati mid-dementia,

u kieku mitlub dak iz-zmien biex jiccertifika jekk f'dak iz-zmien kenitx kapaci taghmel testment, qal *"Ma kontx naghtiha f'dan l-istadji li rajtha jien"* (fol. 357). Ikkonferma wkoll li sabiex tkun taf jekk persuna li jbati minn dementia huwiex kapaci jaghmel testment trid tezaminah fil-hin li jkun ser jaghmel it-testment.

iv. **Il-psikjatra Dr Joseph Spiteri** – ikkonferma li kien ezamina lil Carmela Cassar meta f'Ottubru 1998 iddahhlet l-isptar. F'dak l-istadju m'ghamilx xi ezami biex jara hijiex mentalment kapaci taghmel testment. Meta saritlu riferenza ghan-notamenti li hemm fil-file mediku kkonkluda li t-tabib Dr Galea Debono kien wasal ghall-konkluzjoni li ma kellix dimentia peress li b'riferenza ghal CT Scan li kien sarilha fil-bidu tas-sena 1996, in-notament kien *"within normal limits"*. Zied li fil-fehma tieghu minn dak li kien jirrizulta mill-file mediku kien hemm zmien li t-testatrici qeghda tbati minn perjodi ta' problemi psikjatrici u zmien meta kellha *hallucinations* u wkoll delirju. Ikkonkluda li minn dak li kien inqralu mill-file mediku ma setax jasal ghal konkluzjoni li fiz-zmien li saru n-notamenti Carmela Cassar kienet qeghda tbati minn dementia.

F'kazijiet fejn jigi mpunjat testment id-deposizzjoni tan-nutar li jkun kitbu hi ferm rilevanti. F'dan il-kaz in-nutar Gonzi xehedet f'zewg okkazzjonijiet:

i. **Seduta 2 ta' Lulju 2010**, fejn principalment qalet li:

- It-testment kien sar fil-presenza tal-konvenuta Maria Dolores Mifsud;
- *"Kienet qed tispjega certu affarijiet Doris niftakar car pero' jiena mbaghad eventually meta naqra t-testment inkun wahdi mat-testatrici"*. Qalet li Mifsud spjegat dwar access b'tarag;
- Il-konnottati tat-testatrici nghataw minnha stess;
- Id-dettalji tal-proprjeta li tissemma fit-testment intqalu lilha mit-testatrici u bintha;
- Fuq osservazzjoni tal-qorti: *"Li kienet hemm kollox sew, imma ma kinitx hemm sempliciment qeghda thares",* wiegbet *"Le nahseb ikkontribwixxiet. I mean tkellimna"*;

- Mistoqsija mill-qorti jekk il-konvenuta Mifsud qalitx lin-nutar lil min ghandha tithalla l-proprjeta, wiegbet *"Xi hadd qalli lil min ghandhom jithallew dawn jigifieri"* Qalet ukoll: *"Jien I recall it-tnejn bdew jitkellmu and I'm quite sure li Carmela kienet taf sew x'qed jigri"*. Spjegat li *"I was getting feedback from her u bdiet tkellimni wkoll jigifieri"*, u *"Li naf zgur li Karmena fehmet"*;
- In kontro-ezami qalet li t-testatrici *"… she was fully lucid, kienet taf x'qed jintqal, kienet qed tikkontribwixxi ghal dak li qed jintqal"*;
- Meta nqara t-testment il-konvenuta harget mill-ufficcju. Waqt il-qari tat-testment it-testatrici ma ghaddiet l-ebda kumment.

ii. Seduta **tal-20 ta' Mejju 2011**, fejn principalment qalet:-

- Meta sar it-testment kien hemm prezenti wkoll il-konvenuta Mifsud;
- Mistoqsija min qalilha x'ghandu jitnizzel fit-testment, wiegbet *"Jiena ovvjament ma' Carmela Cassar tkellimt jigifieri."*;
- Li ma tiftakarx jekk il-konvenuta tkellimtx waqt li kien qieghed jinkiteb it-testment, hlief ghal materja relatata mat-tarag;
- *"I'm quite sure illi t-testatrici kienet qeghda mieghi fis-sens li yes I was getting feedback minnha zgur ghax kieku ma kontx naghmlu"*;
- Fuq domanda tal-qorti min kien qalilha x'kienu x-xewqat tat-testatrici, wiegbet li tiftakar lil Carmela Cassar titkellem;
- Fiz-zmien li sar it-testment kienet ghadha kif bdiet tahdem fil-professjoni u kieku llum il-gurnata l-affarijiet kienet taghmilhom mod iehor;
- Hi certa li t-testatrici kienet qeghda tifhem x'qed jigri;
- Ma kenitx tiftakar jekk il-konvenuta Mifsud kenitx ippartecipat waqt li kien qieghed isir it-testment f'affarijiet ohra apparti l-materja relatata mat-tarag;
- Ma tiftakarx jekk waqt li kien qieghed isir it-testment, Maria Dolores Mifsud ghamlitx suggerimenti;

Rilevanti wkoll hu l-kontenut tat-testment (fol. 15-20). F’dan il-kaz it-testatrici halliet lil:-

(a) bintha Anna Cassar id-deheb u hagar jew mettall prezzjuz (Tieni Artikolu);
(b) uliedha John Joseph u Raymond il-vettura Austin Montego (Tielet Artikolu);
(c) bintha Dolores Mifsud id-dar Saviour, Triq il-Qalb ta’ Gesu, iz-Zejtun bi hlas tas-servigi (Raba’ Artikolu);
(d) bintha Dolores Mifsud il-garaxx li hemm mal-imsemmi fond bi hlas tas-servigi (Hames Artikolu);
(e) bintha Dolores Mifsud somma li tkun baqa’ mill-pensjoni tat-testatrici, tkun fejn tkun (Sitt Artikolu);
(f) uliedha John, Joseph, Raymond u Anna l-uzufrutt tal-fond 25, Anna House, Triq Michele Cachia, Zejtun; il-hanut 65 u l-mezzanin 64, Triq il-Papa Piju Ghaxra, Zejtun (Seba’ Artikolu);
(g) Uliedha Mary Rose Galea, Dolores Mifsud, Lorenza Bonnici, Catherine Buttigieg, Anna Cassar, John, Joseph, u Raymond ahwa Cassar bhala werrieta universali (Tmien Artikolu).

Jirrizulta li fil-21 ta’ Ottubru 1992 it-testatrici kienet ghamlet testment *unica charta* ma’ zewgha Salvatore (fol. 10). Meta taghmel paragun bejn it-testment oggett tal-kawza u t-testment *unica charta*, jirrizulta li:-

(a) It-tieni artikolu tat-testment tat-13 ta’ Ottubru 1997 hu identiku ghat- tielet artikolu tat-testment *unica charta*. Dan jaghti lill-qorti x’tifehm li meta nkiteb l-ahhar testment, in-nutar Isabelle Gonzi kellha kopja tat-testment tal-21 ta’ Ottubru 1992 meta nkiteb l-ahhar testment.
(b) Ir-raba’ artikolu tat-testment tat-13 ta’ Ottubru 1997 hu identiku ghar-raba’ artikolu tat-testment tal-21 ta’ Ottubru 1992, bl-eccezzjoni li fl-ewwel testment il-fond gie soggett ghall-uzufrutt tat-tfal John, Joseph, Anna u Raymond.
(c) It-tfal John, Joseph Raymond u Anna thallew l-uzufrutt tal-fond 25, Anna House, Triq Michele Cachia, Zejtun kemm fit-testment *unica charta* u dak tat-13 ta’ Ottubru 1997.

(d) Hemm differenzi li jikkonsistu fil-prelegati tat-Tielet, Hames, Sitt u Sebgha Artikoli tat-testment tat-13 ta' Ottubru 1997. Jinghad ukoll li fit-testment *unica charta* l-atturi thallew bi prelegat il-fond Anna Hounse, 25, Triq Michele Cachia Zejtun (Sitt Artikolu) u l-werrieta huma Mary Rose Galea, Dolores Mifsud, Lorenza Bonnici u Catherine Buttigieg (Seba' Artikolu). Min-naha l-ohra fit-testment oggett tal-kawza, dan il-fond issemma biss in kwantu t-testatrici ordnat li uliedha John, Joseph, Raymond u Anna jkollhom l-uzufrutt tieghu.

Ix-xenarju li ghandha l-qorti quddiemha hi ta' persuna li ftit iktar minn xahar qabel it-testment giet certifikata li ghandha depressjoni, izda li kienet kapaci tezercita d-drittijiet civili. Sfortunatament it-tabib Pisani ma xehedx peress li kien lehaq miet. Il-Qorti ma tistax tasal ghall-konkluzjoni li probabilment l-attrici kienet qeghda tbati minn dementia. Il-qorti ma tistax tasal ghall-konkluzjoni li probabilment l-attrici kienet qeghda tbati minn dementia. F'dan ir-rigward:-

(a) In-notamenti li saru fl-1996 fil-file mediku jirreferu ghall-indagni li kienet qeghda ssir ghal dementia. Pero' m'hemmx ir-rizultat finali, ghalkemm jissemma li Carmela Cassar kien qieghed ikollha *"increasing memory disturbance"*;

(b) F'applikazzjoni biex tiddahhal f'dar ta' l-anzjoni ghal *respite*, datata 11 ta' Mejju 1998, it-tabib Dr Mario Rizzo Naudi ddikjara li Carmela Cassar tbati minn depressjoni. Ghal darb'ohra id-dementia ma tissemmix, ghalkemm jinghad li ghandha l-problema ta' *"wandering*" u kultant l-istat mentali taghha jkun imhawwad. Rilevanti wkoll li fejn fl-applikazzjoni hemm il-kliem "Agitazzjoni/Agressjoni", "Hallucinazzjonijiet" u "Paranoia", it-tabib ma ghamel l-ebda sinjal. Minn dan id-dokument stess il-qorti ma tistax tasal ghall-konkluzjoni li f'dak iz-zmien, cjoe' Mejju 1998, l-attrici ma kenitx f'sensiha biex taghmel testment. Dan minkejja li l-atturi jghidu li meta ghamlet it-testment kienet qeghda tbati minn *"dimensja qawwija"* (ara per ezempju affidavit ta' Lorenza Bonnici, fol. 151);

(c) Fic-certifikat mediku tal-psikjatra Dr Pisani, ma tissemmix il-marda tad-dementia.

Il-kawzali huma tnejn:-

(a) Li t-testatrici *“…. **Ma kenitx tippossjedi l-fakultajiet mentali taghha** b’mod li ma setghetx tapprezza dak li qieghda taghmel”. F’dan ir-rigward l-Artikolu 597 tal-Kodici Civili jipprovdi li m’humiex kapaci jaghmlu testment: “[….] (b) dawk li, ghalkemm mhux interdetti, ma jkunux kapaci li jifhmu……..”*; u
(b) “….kienet **mhedda u mgieghla taghmel dan it-testment** mill-konvenuta Maria Dolores Mifsud biex tiddisponi favur l-istess Maria Dolores Mifsud”;
Kawzali li huma opposti ghal xulxin in kwantu tal-ewwel hi bazata fuq allegazzjoni ta’ inkapacita’, filwaqt li t-tieni kawzali tippresuponi li t-testatrici kienet kapaci taghmel testment izda l-volonta’ taghha giet kondizzjonata b’mod negattiv minn theddid.

Il-principji relatati mal-kapacita’ mentali li persuna taghmel testment huma s-segwenti:-

1. L-inkapacita’ hi l-eccezzjoni, u l-presunzjoni *juris tantum* hi li t-testatur kien kapaci jaghmel testment.
2. L-inkapacita’ li wiehed jaghmel testment ghandha tigi ppruvata minn min irid jimpunja t-testmenti.
3. It-testatur irid ikollu l-uzu tar-raguni fi grad tali li jippermettilu li jkun jaf x’inhu jaghmel.
4. Il-prova ta’ inkapacita’ ghandha tkun konklussiva u **kull dubju ghandu jmur favur il-validita’ tat-testment**.

Kif osservat din il-qorti (Imhallef A.V. Camilleri) fil-kawza **Mifsud vs Giordano** deciza fit-8 ta’ Marzu 1952 (Volum XXXVI.ii.404):*‘f’materja ta’ validita ta’ testment l-kwistjoni li tirraggira ruhha dwar il-problema jekk il-partikulari testatur jinsabx f’kundizzjoni mentali tali, minhabba l-inkapacita’ naturali, l’eta avvanzata, mard jew insanita, li jifhem li dak li jkun qieghed ihalli bit-testment mill-istess proprjeta*

tieghu jkun qieghed ihallih lil certa persuna jew persuni, li jifhem il-portata tal-estensjoni tal-assi tieghu u, li jifhem in-natura u l-effetti tal-att proprju fir-relazzjoni mal-pretensjonijiet naturali ta' dawk il-persuni li jigu eskluzi bit-testment tieghu.....

Imma ghall-validita ta' testment ***huwa bizzejjed li t-testatur ikollu l-kuxjenza, jew ahjar li jkun jaf u jifhem x'ikun qed isir****, u li fil-fatt ikun sar, b'mod li mhux imprexindibilment mehtieg li l-volonta intelligenti u liberat tat-testatur tkun perfettament u rigorozament sana.... Del resto, il-kliem ta' l-art 634(d) tal-Kodici Civili jidhru li gew mil-legislatur adoperati f'sens assolut u b'mod li tahthom ma jistghux jaqghu persuni ohra li ghalkemm mhux mija fil-mija rigorozament sani mentalment (bhal ma huma dawk li jbaghtu biex jifhmu, ta' intelligenza skarsa, ta' menti debboli, ta' idejat strambi jew dizordinata, l-istravaganti, l-eccentrici, u simili), eppure ma jistghux jinghadu li huma mhumiex f'sensihom'*.

Wara li l-qorti rat l-atti, hi tal-fehma li:-

(1) Ic-certifikat mediku tal-4 ta' Settembru 1997 mhu l-ebda prova certa li fit-13 ta' Ottubru 1997 Carmela Cassar kienet mentalment kapaci taghmel testment. Mill-provi rrizulta li t-testatrici kien qieghed ikollha problema ta' memorja. Inoltre, fic-certifikat mediku jinghad car u tond li jirreferi ghall-kundizzjoni ta' Carmela Cassar ***"at present"***.

(2) Min-naha l-ohra l-problemi ta' sahha li kellha l-attrici lanqas m'huma prova li meta fit-13 ta' Ottubru 1997 ghamlet it-testment ma kenitx kapaci tifhem x'qeghda taghmel. L-inkapacita' li persuna taghmel testment trid tirrelata b'riferenza specifika ghall-mument li fih jigi redatt it-testment. Fil-fehma tal-qorti m'ghandux ikun li wiehed jipprezumi l-inkapacita' minhabba li fi zmien qabel jew wara t-testment kien hemm okkazzjonijiet meta t-testatur kien fi stat mentali fejn ma kellux l-gharfien ta' dak li qieghed jaghmel. Dan ma jfissirx li kundizzjonijiet

antecedenti u wara t-testment ma ghandhomx jigu valutati.

L-atturi ressqu diversi xhieda sabiex jaghtu prova li l-attrici ma kenitx kapaci tifhem u tapprezza dak li qeghda taghmel meta ghamlet it-testment. Hekk per ezempju Jessie Schembri (fol. 311), Catherine Bondin (fol. 314), Paul Curmi (fol. 317), Salvina Curmi (fol. 319), Andrew Zammit (fol. 323), Catherine Zammit (fol. 328), Adelina Sultana (fol. 333) u Christopher Sultana (fol. 335). Hafna mix-xhieda li kienu jafuha ddeskrivewha bhala mara kwieta dejjem tahseb fuq l-erbat itfal li kellhom dizabilita'. Ohrajn ma ftakru xejn. Pero minn dak li qalu dawn ix-xhieda il-qorti ma tistax tasal ghall-konkluzjoni li fit-13 ta' Ottubru 1997 l-attrici ma kenitx f'sensiha biex taghmel testment. Filwaqt li kien hemm min pinga xenarju li t-testatrici kienet fi stat konfuzjonarju permanenti, mic-certifikat mediku ta' Dr Pisani ma jidhirx li din kienet is-sitwazzjoni. L-istess mid-dokument ffirmat mit-tabib Dr Rizzo Naudi fil-11 ta' Mejju 1998, li hi applikazzjoni sabiex tidhol taghmel zmien tghix San Vincenz de Paule. Dikjarazzjoni li saret xhur wara t-testment oggett tal-kawza, u fejn l-istat mentali taghha gie deskritt bhala *"kultant imhawwad"*. Dan ma jatix stampa ta' kundizzjoni permanenti jew abitwali. Ghalhekk ma jkunx lecitu li l-qorti tipprezumi li fit-13 ta' Ottubru 1997 Carmela Cassar kienet mentalment inkapaci li taghmel testment.

Hu minnu li l-file mediku tat-testatrici juri, per ezempju, li f'Novembru 1994 kienet rikoverata l-isptar u jinghad li kienet konfuza, kellha *'delusions'* u *'auditory hallucinations'* (fil-11 u 12 ta' Novembru 1994). Pero m'hemmx dijanjozi li qeghda tbati minn dementia. L-istess fir-rigward tan-notamenti li saru bejn l-4 ta' Mejju 1995 u 9 ta' Mejju 1995. F'dan ir-rigward ukoll il-psikjatra Dr Joseph Spiteri, meta ddepona fis-seduta tad-19 ta' Dicembru 2011, ta taghrif siewi li jwassal lill-qorti biex tghid li mill-file mediku m'huwiex possibbli li tikkonkludi li fiz-zmien li saru n-notamenti, it-testatrici kienet qeghda tbati minn dementia, kuntrarjament ghal dak li taw x'jifhmu l-atturi.

L-atturi jsostnu li l-kontenut tat-testment hu prova fih innifsu dwar l-istat mentali tat-testatrici. F'dan il-kuntest ghamlu riferenza ghal fatt li t-testatrici halliet vettura lill-uliedha li ghandhom dizabilita, ma qalitx li qeghda thalli *legato di cosa altrui*, ma qalitx lin-nutar li kienet ghamlet testment *unica charta*, u hemm differenza fil-firem tat-testatrici fiz-zewg testmenti. Il-qorti ma taqbilx meta tqies:-

i. Hu evidenti li per ezempju l-vettura hallietha lill-uliedha li ghandhom dizabilita' sabiex tkun tista' tintuza ghall-bzonnijiet taghhom.
ii. Firem fuq testment m'ghandhom x'jaqsmu xejn jekk persuna hijiex f'sensiha jew le.
iii. Ghalkemm l-atturi jsostnu li n-nutar ma gietx infurmata bit-testment *unica charta* l-qorti m'hijiex daqstant konvinta meta per ezempju tara li l-prelegat imholli lit-tifla Anna huwa identiku.
iv. Hu minnu li fit-testment ma jissemmix li t-testatrici qeghda thalli legat ta' haga ta' haddiehor, izda din hi xi haga li normalment jaghmilha n-nutar minn jeddu sakemm it-testatur ma jkunx midhla tal-ligi.

(3) In-nutar Gonzi ma wriet l-ebda ezitazzjoni li t-testatrici kienet qeghda tifhem dak li qeghda taghmel, u li riedet taghmel dak li sar. Dan apparti 'l fatt li, skond ma qalet l-istess nutar, meta nqara t-testment Mifsud ma kenitx prezenti u t-testatrici ma kkummentatx.

Li hu nkwetanti hu li t-testment sar fil-presenza tal-konvenuta Maria Dolores Mifsud. Mid-deposizzjoni tan-nutar, partikolarment tas-seduta tat-2 ta' Lulju 2010, hu evidenti li Mifsud hadet sehem attiv fil-konversazzjoni li kien hemm dwar x'ghandu jinghad fit-testment. Minn dak li qalet in-nutar il-qorti hi konvinta l-intervent ta' Mifsud ma kienx ristrett biss ghal dak li jinghad fl-Ghaxar Artikolu[1].

---

[1] *"It-testatrici tordna illi mal-mewt taghha t-tarag li permezz tieghu l-imsemmija Dolores sive Doris Mifsud ghandha access minn god-dar tar-residenza taghha – u cioe' Saviour House – ghal god-dar fejn joqghodu it-Testatrici u l-erba' ahwa l-ohra li huma handikappati – u cioe' Anna House – ghandu jitnehha u dan ghall-beneficcju ta' l-istess Doris.*
In oltre, it-testatrici tordna illi malli jitnehha dan it-tarag, l-area li kienet okkupata minnu tigi maqsuma b'tali mod illi l-art tal-kuritur ta' Saviour tinharet sal-hajt tal-

M'hemmx dubju li ma kienx prudenti li Mifsud tkun prezenti meta tqies li fit-testment ripetutament tissemma bhala beneficjarja. Osservazzjoni li n-nutar stess qablet maghha, u li fil-fehma tal-qorti juri nuqqas ta' esperjenza tan-nutar fiz-zmien li sar it-testment. Min-naha l-ohra jibqa' 'l fatt li Dolores Mifsud kienet il-persuna li tiehu hsieb lit-testatrici u lil hutha li kellhom dizabilita'. Is-sens ta' rikonoxxenza tal-genituri lejn binthom kien diga' evidenti fit-testment *unica charta*. Inoltre m'hemmx prova li t-testatrici kienet *"mhedda u mgieghla"* (it-tieni kawzali tac-citazzjoni) minn bintha Mifsud sabiex taghmel it-testment. Kliem li ghall-qorti jfisser biss li t-testatrici ghamlet xi haga kontra l-volonta' taghha bl-uzu ta' vjolenza morali. L-ahhar parti tan-nota ta' sottomissjonijiet tal-atturi hi ntestata *"Kienet priva mill-volonta stante* ***theddid/influwenza*** *ipprattikat minn Maria Dolores Mifsud"*. Fin-nota l-atturi jsostnu li Carmel Cassar kienet **influwenzata** mill-konvenuta Maria Dolores Mifsud. Il-qorti hi tal-fehma li hemm differenza bejn "theddid" u li persuna tigi influwenzata. Ghalkemm il-volonta' ta' persuna tista' tigi nfluwenzata b'theddid, pero' tista tigi wkoll influwenzata bla theddid.
It-tieni kawzali espressa fic-citazzjoni hi **"theddid"**, li jfisser li t-testatrici ghamlet it-testment kontra r-rieda taghha. Hekk ukoll fl-ewwel talba n-nullita' tat-testment tat-13 ta' Ottubru 1997 intalbet *"[…] u/jew kienet ghal kollox priva mill-volonta' stante theddid prattikat mill-konvenuta Maria Dolores Mifsud"*. Ladarba l-qorti m'hijiex sodisfatta li hemm provi li t-testatrici ghamlet it-testment minhabba theddid, it-talba ma tistax tintlaqa'.

Ghal dawn il-motivi l-qorti tiddeciedi l-kawza billi:-

1. Tichad l-ewwel eccezzjoni spejjez kontra l-konvenuti.
2. Tilqa' l-kumplament tal-eccezzjonijiet tal-konvenuti u tichad it-talbiet tal-atturi bl-ispejjez kontra taghhom.

---

bitha biex b'hekk kemm Saviour kif ukoll l-proprjeta' sottostanti – u cioe' Anna House – jirbhu kamra kull wiehed." (fol. 20).

< Sentenza Finali >

---------------------------------TMIEM---------------------------------